

Е. ГУДЗЕНКО

СОВРЕМЕННАЯ ПОЛЬСКАЯ ЛИТЕРАТУРА ОБ УКРАИНЕ И УКРАИНЦАХ: СПОСОБ ИЗБЕЖАТЬ СТЕРЕОТИПИЗАЦИИ

В статье исследована современная польская литература сквозь призму влияния на формирование у читателя образа украинца и Украины. Отмечено, что межнациональный диалог реализуется на основе имагологических образов, которые присущи каждой нации, и отмечается призывании литературы нового времени победить стереотипизации в восприятии образа Другого.

Ключевые слова: национальный стереотип, этнообраз, художественное осмысление истории, польско-украинские отношения, польская литература.

O. HUDZENKO

MODERN POLISH LITERATURE ON UKRAINE AND UKRAINIANS: THE KEY TO AVOIDING STEREOTYPING

The article deals with contemporary Polish literature through the prism of influence on the formation of the reader's image of a Ukrainian and Ukraine. The interethnic dialogue is noted to be realized on the basis of imagological images that are immanent to each nation and to emphasize the vocation of literature of the new age to overcome stereotyping in the perception of the image of the Other.

Key words: national stereotype, ethnic image, artistic interpretation of history, Polish-Ukrainian relations, Polish literature.

O. HUDZENKO

MODERN POLISH LITERATURE ON UKRAINE AND UKRAINIANS: THE KEY TO AVOIDING STEREOTYPING

The first part of the article is a reflection of the studies of the Polish-Ukrainian cultural dialogue, which, of course, also concerns fiction. The author

shows that a generally vague attitude towards the Ukrainians was formed in Polish society at the beginning of the 21st century, which was due to a number of various reasons – historical, political, sociocultural ones. In a sociological study of the beginning of the millennium, Polish scholars emphasize that the modern image of Ukraine and Ukrainians in Poland was shaped mainly by the influence of history, including not only World War II, but also the events described by Henryk Sienkiewicz in his novel “With Fire and Sword”. The last decade of the previous century, in which the modern independent state of Ukraine arose, as well as the visits of Ukrainians to Poland, undoubtedly influenced the already made image, but transformations are taking place little by little.

Stereotypes appear to be a part of the social process of constructing reality. People are inclined to unconscious simplification of observing the world, and stereotypes are the perfect means for that. The new century, due to the challenges faced by a man of the modern age, will have to redraw the map of social stereotypes, including those related to the complicated but objectively inevitable relations between the Poles and Ukrainians. Literature, being an important factor in the sociocultural process, is also intended to do the same. A conscious departure from the dualization of the Polish world, what Sienkiewicz postulated about, meaning the territory of the Good – The Polish-Lithuanian Commonwealth and the Evil – the uncrowned element of the Wild Fields, which is sometimes projected onto the modern political map, a frank, unbiased political discussion of the causes and effects of ethnic misunderstandings and the ability to listen to the Other, creation of a positive image of a Ukrainian in fiction, although the Polish society is not ready to accept it unconditionally, are the keys to avoiding stereotyping of the image as a regressive factor of the international cultural relations.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2018

УДК: 82:165.612(045)

ДАНИЛІНА Олена, ЧУХЛІБ Тетяна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРАДИЦІЙНИХ ВІРУВАНЬ УКРАЇНЦІВ У СУЧАСНОМУ ПОБУТІ Й БЕЛЕТРИСТИЦІ

У статті здійснено аналіз побутування традиційних вірувань українців та їхньої трансформації на матеріалі публікацій у періодичних виданнях та художніх текстів українських письменників.

Серед традиційних вірувань розглянуто побутування християнських і космогонічних уявлень українців, простежено трансформацію віри українців у силу слова, магію, особливих людей і людські взаємини; відзначено важливе місце вірувань в прикмети, силу чарів та замовлянь; акцентовано на вагомості у повсякденному житті вірувань, пов'язаних із вагітністю, народженням і доглядом дитини.

Ключові слова: вірування; традиція; релігія; магія; культура; побут; сучасність.

Вступ. Процес відродження національної культури зумовлює дослідження традиційних вірувань народу. Людина культурна має пізнати навколишній світ у його цілісності та різноманітності, заглибитись у життя рідного народу, особливості його менталітету, світоглядних позицій, естетичних ідеалів.

Інтерес до давніх українських релігійних культів, традицій, вірувань зумовлений потребою вивчення першооснов нашої ментальності, яка формувалася впродовж тисячоліть. Підґрунтям сучасних вірувань є спрощена язичницько-християнська структура окремих традиційних уявлень, що побутують дотепер, та утвердження наукових поглядів та концепцій навколишньої природи і всесвіту в свідомості мас. Традиційні вірування – надзвичайно цікавий пласт культурно-побутового життя народу, бо він не лише відтворює міфологічне світорозуміння наших предків, а й збагачує духовний світ сучасників.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема уявлень наших предків про «паралельний світ» розглядалася у працях В. Борисенка, В. Кухара, А. Пономарьова, О. Таланчук, Б. Лобовика, Г. Лозко, В. Супруненко, Л. Мусіхіної.

Складний містифікований світ переплетення людей, роду й навколишнього середовища був основою язичницького світовідчуття. У процесі історичного розвитку українці сформували уявлення про навколишній світ і пов'язані з ним вірування, які увібрали в себе елементи язичницької і християнської релігій. М. Ткач відзначав, що зв'язок із природою притаманний українцям на початковому етапі розвитку: «Світогляд давніх слов'ян зорієнтований на єдність із природою. На початкових етапах своєї історії українці спирались на міфологічну картину світу» (Ткач, 1990, с. 3-8). Сучасна людина зрозуміла, що не лише не стала розумнішою від далеких предків, а й утратила зв'язок із природою. На цьому наголосив ще І. Нечуй-Левицький: «... уся сутність етнічної духовної системи – в її унікальному народному світогляді, вираженому в неповторних звичаях і обрядах, у всій різноманітності Божественних проявів природи» (Левицький, 1992, с. 7).

Як і в далекі дохристиянські часи, сьогодні українці також вірять у різні прикмети, силу чарів, проклять, замовлянь, молитов, вірять у магію чисел, у добру та лиху годину, легкі та важкі дні тижня, віру в нечисту силу і все це у видозміненій, а іноді й первісній формі дійшло до нашого часу. На думку В. Борисенка, «поширення різноманітних вірувань у сучасному як аграрному, так і урбанізованому середовищах, є лише продовженням давніх традицій, які еволюціонізують, змінюючись дуже мало» (Борисенко, 2003, с. 4).

Постановка проблеми. Серед вірувань, що побутують нині, переважають такі, яких людина дотримується повсякчас. Зокрема, це вірування, пов'язані з грошима як одиницею купівлі-продажу, родинно-побутовими обрядами, впливом чисел та днів тижня на долю людини тощо. Метою нашого дослідження аналіз побутування традиційних вірувань українців та їхньої трансформації на матеріалі публікацій у періодичних виданнях та художніх текстів українських письменників.

Побутування християнських і космогонічних уявлень українців. Народні світоглядні уявлення містять фрагменти істин християнського вчення. Молитва – це розмова людини з Богом. Вивчаючи вплив різних медикаментів на стан крові людини, доцент Ужгородського університету М. Лазорик зацікавився, який вплив має молитва на якість крові хворого. Він довів, що «... після молитви якість крові покращилася у шестеро разів, а колективна молитва дає ще більший ефект» (Русин, 2011).

Елементи молитви – звертання, лексичні звороти – притаманні поезіям Т. Шевченка і І. Франка, П. Тичини і Ліни Костенко. Згадаймо «Заповіт» («Все покину, і полину До самого Бога Молитися...») чи «Псалми Давидові» Великого Кобзаря, молитву В. Стуса («Господи, гніву пречистого благаю – не май за зле») чи Ліни Костенко («Вечірнє сонце, дякую за день. За цю потребу слова, як молитви»). Віру людей в силу молитви використала й О. Забужко в «Казці про калинову сопілку» – на всі складні питання люди шукали відповіді в церкві, у вірі, в молитві, складні випадки «лікувалися» читанням десяти «Вірую!» чи прошею до Київської лаври. Надію на сили Всевишнього висловлює у віршів «Господи, дай нам любові» В. Крищенко: «В час земних катастроф, зла й людських протиріч – Не надійсь на удачу та силу. І зринають слова, наче кредо сторіч: – Боже, Боже, спаси й помилуй» (Крищенко, 2009, с. 488). Формулу звернення до Бога з традиційної молитви – спаси й помилуй – поет використовує й у вірші «Прости нам, Господи», до Бога звертається у поезіях «Приходь до нас, Всевишній» і «Хвала Богородиці» (Крищенко, 2009, с. 486–488).

Традиційні космогонічні уявлення українців обіймають систему народних міфологічних вірувань на сутність і походження світу, зірок і тіл сонячної системи. Подекуди традиційні вірування про небо набули виключно християнського забарвлення: «На небі знаходиться рай, куди Бог допускає лише душі праведників» (Українці, 1999, с. 259).

В Україні збереглися й донині вірування в божественну, священну природу сонця. Місяць у традиційному світорозумінні українців, теж є Божою силою, від якої залежить людське життя.

Ще й зараз побутують вірування, пов'язані з місячними фазами, якими регламентувалася часова доцільність різних сільськогосподарських робіт, рецепти народної медицини, певні закономірності погодних змін.

Лілія Мусіхіна відзначає, що традиційно нова доба починалася з заходу сонця, тому після нього «вже нічого не робили, бо то гріх» (Мусіхіна, 2012, с. 18). Сонце панує над добримі силами, а Місяць над силами зла. Цей розподіл використовують і в художній літературі – зазвичай потаємні або лихі справи робляться вночі, під мовчазним покровом Місяця. Так, наприклад, в «Казці про калинову сопілку» Оксани Забужко «з місяцем на лобі» вродилася старша дитина в родині, якій судилося стати вбивцею молодшої сестри (Забужко, 2000, с. 5). Також використовує авторка легенду про темні плями на місяці: «...тату, що то таке на місяці темніється?.. – то брат брата підняв на вила, два брати було, Каїн і Авель, от Бог їх і поставив угорі над землею, щоб люди бачили і не забували гріха» (Забужко, 2000, с. 17). Утім частіше Місяць – це символ романтичних зустрічей, символ кохання, як наприклад, у родинно-побутових піснях «Місяць на небі» чи «Чом ти не прийшов?» або символ негоди, як у баладі Т. Шевченка «Причинна».

Магічну силу має й вода, особливо стрітенська: «Стрітенською водою пасічники обкропляють вулики, щоб бджоли добре роїлися. Зберігають її протягом року як засіб від усяких негараздів – від відьом, від пристріту. При пожежі з водою цією оббігали навколо хати, що вогонь не пішов далі» (Щебанюк, 2010, с. 19).

Із давніх-давен у нашого народу існує повір'я, що на Івана Купала вода теж набуває цілющих властивостей, тому в цей день проходять очищення водою і росою. Вважають, що «під час посухи треба поливати водою могили самогубців. Це притягує дощові хмари» (Іваненко, 2011, с. 20).

Широко застосовується в лікувальній магії наговірна, «нашептана вода». Щоб надати такій воді цілющих властивостей, занурюють в неї залізний предмет, який слугує оберегом від злих сил. Наші предки вірили в магічну силу слова (до речі, зараз уже науково обґрунтовано, що слово може матеріалізуватися) й намагалися різними обрядовими діями поліпшити умови свого існування. «Чим далі у старовину, тим звичніша й міцніша віра у здатність слова однією своєю появою творити те, що ним означено», – писав О. Потєбня (Закувала зозуленька, 1989, с. 10).

Слово – найтонше доторкання до людської душі. Тож словами ніколи не можна легковажити: «Лайливі слова і прокльони знищують ауру любові та здоров'я. У хаті повинні лунати слова

любові, добра. Вітайтеся щоранку одне з одним, перед сном читайте молитву» (Романюк, 2011, с. 22).

Поети як ніхто інший вірили в силу слова – про це свідчать такі шедеври української класики, як «Ну щоб здавалося, слова...», Т. Шевченка, «Слово, чому ти не твердая криця...» Лесі Українки, «Страшні слова, коли вони мовчать...» Ліни Костенко.

Віра в силу слова, магію, особливих людей і людські взаємини. Широкий комплекс народних вірувань українців пов'язаний з людьми, яким приписувалися надприродні властивості. Численні повір'я про відьом релікти міфологічного мислення дожили й до нашого часу. «Відьмою буває народжена підряд у сім'ї сьома дівчина. Її після народження намагалися втопити, щоб не принесла сім'ї нещастя. Тепер задатки до чарування мають дівчата, що народилися у третьому невінчаному шлюбі по жіночій лінії. Теперішнє покоління підпадає під цю характеристику» (Романюк, 2001, с. 20).

Етнограф із міста Городні на Чернігівщині П. Дубровський стверджує, що уміє розпізнавати відьом: «... довідатися, відьма жінка чи ні, легше всього на Великдень. Коли вона повертається з церкви, треба сипнути їй під ноги зерна дикого маку-сіянцю. Істина відьма кинеється збирати його по зернятку. На Великдень, коли батюшка виходить святити паски і писанки, зачинає двері храму, тоді справжні відьми кидаються цілувати клямку» (Остерська, 2010, с. 20). Найяскравішим художнім втіленням віри людей у відьом є повість Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма», у якій автор створив яскравий образ Явдохи Зубихи, яка могла й себе проклинати, й інших лікувати: «Та будь я шельмовська, анахтемська дочка! Щоб мені очі повилазили, щоб мені руки і ноги покорчило, щоб мені трясця,... – та і усілякими відьомськими проклинаннями стала проклинатись...»; «Як-таки сьому паничеві й не знати конотопської відьми Явдохи Зубихи, коли вона йому раз язичок піднімала, удруге остуду знімала...» (Квітка-Основ'яненко, 2008, с. 225).

Усі міфологічні й демонологічні уявлення, магичні обряди та ритуали не просто пов'язані з соціально-культурним середовищем. Народні вірування вбирали в себе все розмаїття культурних, релігійних, духовних ідей, що панували в різні епохи. Механізм їхніх взаємозв'язків змінювався залежно від об'єктивних історичних умов, що впливали на систему вірувань та уявлень.

Багато сучасних вірувань пов'язано з гроши-ма як асоціацією добробуту: «Щоб не збідніти, не сидіть на столі. Не залишайте на ньому порожніх пляшок, не кладіть ключів та шапки. На ніч не залишайте на столі ножа. Не тримайте

віника в кутку. Ставте його ручкою донизу» (Усік, 2012, с. 20). Л. Мусіхіна відзначає спільне для українців і поляків вірування, що носити риб'ячу луску в гаманці значить «постійно бути при грошах» (Мусіхіна, 2012, с. 84).

Серед рекомендацій щодо того, як можна збагатити, наводять чистоту й колір гаманця: «... гроші люблять порядок і чистоту. Вони не водитимуться в оселі, де брудно. Не можна ховати гроші в запилену шафу, брудний посуд чи білизну. Ніколи не розбагатіють ті, хто кладе їх під килим, бо топче ногами. Не позичайте і не рахуйте купюр увечері. Намагайтесь не давати їх людям до рук – з грошима може піти й удача. Вибирайте червоні або рожеві гаманці, це привертає статки...» (Усік, 2012, с. 20).

Багато повір'їв пов'язано з віником. За народними віруваннями в арсеналі відьомських каверз він стоїть на першому місці. Ним не можна бити ні людину, ні тварину, бо почне хворіти і засохне, як віник. Не можна на нього наступати – пристане хвороба. У той же час поставлений вверх тією частиною, що підмітають, віник притягне в сім'ю гроші й не впустить в оселю відьму, буде охороняти породіллю і немовля, коли його поставлять біля колиски.

У сучасному повсякденні надзвичайно поширені вірування про насилання порчі, підкидання під двері або ворота різноманітних «заговорених» речей. Це можуть бути кістки тварин, курячі яйця, квітки та земля з могилок померлих, сміття волоче. Ці предмети мають знакову символіку і здатні заподіяти людині шкоду. Існують і «запобіжні заходи»: «Аби в хаті жилося краще, обсійте подвір'я свяченим маком, будинок окропіть свяченою водою. Коли повертаєтеся додому, роззувайтесь і залишайте сміття перед порогом» (Усік, 2011, с. 20).

Важливе місце в світорозумінні й традиційних уявленнях українців посідають численні вірування в різні прикмети, силу чарів та замовлянь: «Дівчата часто роблять привороги. Можуть хлопця приворожити за допомогою ляльки вуду або начаклувати на чоловічому волоссі чи нігтях. Щасливого шлюбу на привороженій любові не побудуєш» (Усік, Чоловік після привороту, 2011, с. 20).

Про силу любовних чар йдеться, наприклад, у пісні на слова Левка Лепкого «В саду гуляла» («Кого любила – причарувала. Причарувала серце і душу, Тепер до тебе ходити мушу»), оповіданні «Чари» Марка Вовчка. Віра в силу намовлянь і чар відображається у «Казці про калинову сопілку» Оксани Забужко – Марія, якій снився померлий батько, вдавалася до молитов і панахид, останньою надією стала знахарка, яка «зливала на віск» якийсь старий гріх (Забужко, 2000, с. 51). Давні уявлення українців щодо таємних знань жінок передано у «Лісовій пісні» Лесі Українки:

«Я, небоже, знаю, / як з чим і коло чого обійтись: / де хрест покласти, де осіку вбити, / де просто тричі плюнути, та й годі. / Посієм коло хижки мак-відюк, / терлич посадимо коло порога, / та й не приступиться ніяка сила...» (Українка Леся, 1974, с. 372); і у романі Ліни Костенко «Маруся Чурай»: «Я змалку знаю, де яке зело. / Мені це ще од баби перейшло, – / її вважала відьмою Полтава. / У неї котик був, як чортеня, / і чорна доля з чорними очима. / Цілюще зілля, отруї, дання, – / все знала баба. І мене навчила» (Костенко, 1999, с. 69).

Магія чисел і днів тижня. Українська фольклорна традиція наділяє антропоморфними властивостями не тільки стихії, сили природи, а й соціальні явища та дні тижня. З давніх часів кожен день тижня мав свою характеристику і особливості – «легкі» та «важкі», «чоловічі» та «жіночі». Ними регулювали виробничу діяльність, відпочинок та родинно-побутові стосунки. За кожним віруванням стоїть чималий досвід, здобутий з практичних узагальнень багатьох поколінь людей. Так, понеділок вважається «тяжким» днем, тому важливі справи цього дня не розпочинали. У цей день нічого не можна позичати, витратити гроші (бо «спливатимуть з рук»), виїжджати в дорогу (трапиться нещастя), мастити хату (возитимуться таргани). Психолог і біоенергетик Н. Малярова радить не купувати лотереї у «нещасливий» день – понеділок: «... його недаремно називають «важким» – після вихідних організм не готовий до активної роботи» (Малярова, 2010, с. 52). Л. Мусіхіна відзначає особливість такого звичаю, як понеділкування – в цей день постують знахарі, заміжно жінку звільняють від хатньої роботи (Мусіхіна, 2012, с. 24). Про цю традицію згадує І. Котляревський в «Енеїді» (Юпітер у звертанні до Дідони: «Іди, небого, не журися, Попонеділкуй, помолися...» (Котляревський, 2011)), І. Нечуй-Левицький у «Кайдашеві сім'ї» («Омелько був дуже богомільний, ходив до церкви щонеділі не тільки на службу, а навіть на вечірню, ...горнувся до духовенства, любив молитись і постити; він понеділкував і постив дванадцять п'ятниць на рік...») (Нечуй-Левицький, 2018), О. Забужко в «Казці про калинову сопілку» («З тобою, Дмитре, нівроку, не напонеділкуєшся!») (Забужко, 2000, с. 49).

Досліджуючи причини автомобільних аварій, що трапилися в Україні протягом трьох місяців 2010 року, статистика стверджує, що «найбільше аварій трапляється у вівторок, а найчастіше люди калічаються в п'ятницю» (Запорожченко, 2010, с. 18). Н. Штупун стверджує, що «народжені у середу швидше виходять заміж» (Штупун, 2011, с. 20). Л. Мусіхіна відзначає, що середа і п'ятниця були найсприятливішими для магічних операцій, а в неділю найкраще помирати або народжуватися (Мусіхіна, 2012, с. 22).

Побуває повір'я, що в середу та п'ятницю не можна проклинати, бо все може збутися. Вірили також, що лихі години бувають у лихі дні (з ранку та до обіду). Щоб убезпечити себе від лихої години Г. Скрипник радить застерегтись словесними формулами: «У добрий час – сказати, а в лихий – промовчати», «У добру годину будь сказано», та ін. Ці застороги підтверджують глибокі вірування українців у магічну силу слова, яке в первісній свідомості ототожнювалося з дією, чи з самою річчю.

У поліських знахарів були власні прикмети, пов'язані з днями тижня: «У неділю, чи в свята, не можна йти до знахарки, бо чари не допоможуть», «не можна сміятися в п'ятницю, бо в неділю будеш плакати», «Не можна купати дитину в той день тижня, в який вона народилася» (Зоряна вода, 1993, с. 24).

Традиційні прикмети, пов'язані з днями тижня, використовують і письменники, нерідко – у назвах своїх творів. Наприклад, поезії Т. Шевченка «У неділеньку та ранесеньку», «У неділеньку у святую»; повість О.Кобилянської «В неділю рано зілля копала» тощо. Відзначимо, що назву повісті О. Кобилянська запозичила з пісні «Ой, не ходи, Грицю», авторство якої приписують Марусі Чурай: «В неділю рано зілля копала, / У понеділок полоскала, / А у вівторок зілля варила, / В середу рано Гриця отруїла».

Багатьом доводилося вибирати номер свого телефону, але не всі знають, що з точки зору нумерології номер телефону впливає на наше життя. Найцікавішими є номери телефонів, які містять майже всі цифри від 0 до 9. Його власник може бути впевненим у тому, що успіх і процвітання йому забезпечені, бо в ньому поєднуються інтелектуальність і завершеність дев'ятки, матеріальне благополуччя вісімки, філософія і знання сімки, співробітництво й миролюбність двійки, рухливість і оптимізм трійки, надійність врівноваженість четвірки, динамізм і лідерство одиниці (Що може номер телефону, 2011, с. 15).

Н. Павленко впевнена, що номер квартири також може істотно впливати на її мешканців. Так, вона стверджує, що квартира «2» – квартира благополуччя. Число «8» – найкраще для офісу, а «9» – найближча для Бога. У цьому приміщенні найкраще облаштувати лікарні (Павленко, 2010).

Вірування в родинному колі. Багато сучасних вірувань пов'язані з сімейними обрядами. Зокрема, вірування, пов'язані із вагітністю, народженням і доглядом дитини. Г. Лозько стверджує, що й понині існує повір'я, що «фартух захищає живіт жінки, особливо його рекомендовано носити вагітним, щоб запобігти зуроченню майбутньої дитини» (Лозько, 2005, с. 438). Вагітній ні в чому не відмовляють, бо

«миші заведуться», або «міль одяг поїсть». Коли прохання задовольнити не можливо, то застерігаючись згаданих напастей, услід прохачці кидають вуглинку або шматок глини (Кондратович, 2007, с. 6). Аби не накликати на дитину та її долю напасті, рекомендують вагітним не стригти волосся, щоб «не обрізати дитині вік», не в'язати, щоб «мале у пуповині не заплуталось», «обирати ім'я до народження не можна, бо нещасливою буде» (Цимбаліста, 2001, с. 18). Л. Мусіхіна відзначає цілющі й ритуальні властивості молока, серед яких таке: «У молоці (як коров'ячому, так і жіночому) купали немовлят, аби були здоровими та невразливими до вроків. Купання немовлят з додаванням материнського молока робить їх також надзвичайно щасливими» (Мусіхіна, 2012, с. 257).

Р. Кирчів наголошує, що на Гуцульщині серед традиційних родинних обрядів на народження дитини важливе місце посідають примовки і замовляння, які «спрямовані на охорону немовляти від злих сил і забезпечення йому щасливої долі. Ці традиційні словесні формули були тут основним видом фольклору...» (Кирчів, 2002, с. 126). Також важливим жанром ритуальної народної пісенності є колискові, в яких до виховання дітей, крім батьків і родичів, запрошують весь навколишній світ: «До вирощування і виховання дітей запрошуються в гуцульських коломийкових піснях і сили природи («сонечко ясне», «вітрик», «дощик»), і дерева, і птахи, і свійські та дикі тварини» (Кирчів, 2002, с. 126).

Забобони інколи «збуваються», тому що існує сила віри. Думки і слово матеріалізуються. Ми програмуємо певні ситуації, а потім констатуємо, що трапилась якась неприємність. Л. Кудрик говорить, що треба навчитися грамотно взаємодіяти з надприродними силами: «Кіт асоціюється з відьмою, тому і викликає страх. Але його треба сприймати як миролюбну тварину. Коли kota гладити, він знімає втому, заспокоює» (Межва, 2011, с. 18). Коти є популярними героями казок – як українських, так і європейських – «Пан Коцький», «Кіт, Цап та Баран», «Кіт у чоботях» Шарля Перо, «Аліса в Країні див» Льюїса Керролла.

Батьки нерідко міркують над долею дитини, якою вона буде – щасливою чи ні. Цій темі присвячено чимало художніх творів – поезії «Сон» («У всякого свою доля») Тараса Шевченка і «Доля» Ліни Костенко («Хто купляв собі Долю за гріш. А хто – і за мільйони»), поеми «Наймичка», «Катерина» Т. Шевченка, оповідання «Скарб» О. Стороженка, повість «Три долі» Марка Вовчка, «Казка про калинову сопілку» Оксани Забужко. Про щастя і його символіку говорить Ліна Костенко у поезії «Маруся

Чурай»: «Так дай же вам Боже щастя. Прибийте собі підкову» (Костенко, 1999, с. 48).

Висновки. Традиційні вірування українців мають надзвичайно міцне коріння, побутують у різних сферах життя у трансформованому вигляді й сьогодні. Особливістю є органічне переплетення давніх народних уявлень про життя із сучасними, побутують як християнські, так і язичницькі космогонічні уявлення про будову світу. Найживучішими виявилися віра людей в силу слова, силу молитви й прокльонів, у силу родинної магії і людських стосунків. Свідченням невмирущості давніх вірувань українців є художні тексти Т. Шевченка, Ліни Костенко, В. Стуса, В. Крищенко, Г. Квітки-Основ'яненка, О. Забужко.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Борисенко, В. (2003). Вірування у повсякденному житті українців на початку XXI століття // *Етнічна історія народів Європи*, № 15, 4-10.
- Забужко, О. (2000). *Казка про калинову сопілку*. К.: Факт.
- Закувала зозуленька. (1989) Антологія укр. нар. творчості: Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки. К.: Веселка.
- Запорожченко, Р. (2010, 18 червня) «Найчастіше люди калічаться в п'ятницю», *Газета по-українськи*.
- Зоряна вода. *Таємниці поліських знахарів*. (1993). Луцьк: «Надстир'я», с. 24.
- Іваненко, В. (2011, 10 червня). «Могили самогубців поливають водою». *Газета по-українськи*.
- Кирчів, Р.Ф. (2002). *Із фольклорних регіонів України: нариси і статті* К.: Інститут народознавства НАН України.
- Квітка-Основ'яненко, Г.Ф. (2008). «*Конотопська відьма*», «*Сватання на Гончарівці*» та інші твори Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО».
- Кондратович, О.П. (2007). *Українські звичаї: Народина. Коса ж моя...* Луцьк: ВАГ «Волинська обласна друкарня».
- Костенко, Ліна. (1999). *Маруся Чурай*. К.: Дніпро, 1999.
- Котляревський, І. (2011). *Енеїда*. Харків: Фоліо. Серія «Шкільна бібліотека».
- Крищенко, В.Д. (2009). *Українська душа*. К.: Дніпро.
- Левицький, І. (1992). *Світогляд українського народу: Ескіз української міфології*. К.: Обереги.
- Лозко, Г.С. (2005). *Українське народознавство* Харків: Видавництво «Див».
- Малярова, Н. (2010, 20 серпня). «Тягніть білет лівою рукою». *Країна*.
- Межва, Л. (2011, 24 червня). «Ми програмуємо неприємні ситуації». *Газета по-українськи*.
- Мусіхіна, Л. (2012). *Магія українців устами очевидця*. К.:ТОВ «Гамазин».
- Нечуй-Левицький, І. (2018). *Кайдашева сім'я*. К.: Знання.
- Остерська, В. (2010, 30 липня). «Відьми мають заліві пальці на ногах», *Газета по-українськи*.
- Павленко, Н. «Квартиру номер дев'ять оминають злодії» (2010 2 липня), *Газета по-українськи*.
- Романюк, Я. (2001, 1 липня). «Відьму важко відрізнити від звичайної жінки», *Газета по-українськи*.
- Русин, Сніжана. (2011, 10 червня). Молитва покращує якість крові. *Газета по-українськи*.
- Ткач, М. (1990). Четвертій вимір, або Коли цвіте папороть? *Знання та праця*, №7, с. 3-8.
- Українка, Леся. (1974). *Вибрані твори*. К.: Дніпро.
- Українци: Історико-етнографічна монографія у двох книгах*. Книга 2. (1999). Опішне: Українське народознавство.
- Усік, А. (2011, 8 липня). «На взутті ми приносимо в дім сварки». *Газета по-українськи*.
- Усік, А. (2012, 12 березня). «Не залишайте на ніч ніж на столі». *Газета по-українськи*.
- Усік, А. (2011, 17 червня). «Чоловік після привороту проживе п'ять-сім років». *Газета по-українськи*.
- Цимбаліста, В. (2001, 24 червня). «Лікарка заборонила заплітати волосся». *Газета по-українськи*.
- Штупун, Н. (2011, 11 лютого). «Народжені у середу швидше виходять заміж». *Газета по-українськи*.
- Щебанюк, О. (2010,12 лютого). «Свічкою-громницею рятувалися від грому та відьом». *Газета по-українськи*.
- «Що може номер телефону» (2011, 2 липня), *Суспільно-політична газета «Народна»*.

Е. ДАНИЛИНА, Т. ЧУХЛІБ ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРАДИЦІОННИХ ВЕРОВАНЬ УКРАЇНЦІВ В СОВРЕМЕН- НОМ БЫТУ И БЕЛЛЕТРИСТИКЕ

В статье осуществлен анализ бытования традиционных верований украинцев и их трансформации на материале публикаций в периодических изданиях и художественных текстах произведений украинских писателей.

Среди традиционных верований рассмотрено бытования христианских и космогонических представлений украинцев, прослежено трансформацию веры украинцев в силу слова, магию, особых людей и человеческие взаимоотношения; отмечено место верований в приметы, силу магии и заговоров; акцентировано на важности в повседневной жизни верований, связанных с беременностью, рождением и уходом за ребенком.

Ключевые слова: верования, традиция, религия, магия, культура, быт, современность.

O. DANYLINA, T. CHUHLIB THE TRANSFORMATION OF THE TRADITIONAL BELIEFS OF THE UKRAINIANS IN THE LIFE AND FICTION

The article presents the analysis of existence of the traditional beliefs of the Ukrainians and their transformation on a material of publications in periodicals and literary texts of the works of Ukrainian writers.

Among traditional beliefs considers the existence and Christian cosmogonic beliefs of Ukrainians, traced the transformation of the faith of Ukrainians in the power of words, magic, special people and human relationships; the important place of beliefs in superstitions, magic and conspiracies; focused on importance in the daily life of the beliefs related to pregnancy, birth and child care.

Key words: beliefs, tradition, religion, magic, culture, life, modernity.

O. DANYLINA, T. CHUHLIB
TRANSFORMATION OF TRADITIONAL BELIEFS OF UKRAINIANS IN LIFE AND FICTION

The article presents the analysis of existence of the traditional beliefs of the Ukrainians and their transformation based on publications in periodicals and literary works of Ukrainian writers.

Among traditional beliefs there've been considered the existential and Christian cosmogony beliefs of the Ukrainians, tracing the transformation of the faith of the Ukrainians in the power of words, magic, special people, and human relationships; the important place of beliefs in superstitions, magic, and conspiracies; focus on importance of the daily-life beliefs related to pregnancy, birth, and child care.

The article deals with the existential and Christian cosmogony beliefs of the Ukrainians. The traditional cosmological view of the Ukrainians is a people's mythological system of beliefs on the nature and origin of the world, stars and solar system bodies. In some places traditional beliefs about heaven have become extremely Christian overtones.

To this day Ukraine has survived belief in the divine, the sacred nature of the sun. A month in the traditional world outlook of the Ukrainians, too, is the power of God, from which human life depends.

Also, the evolution of the faith of the Ukrainians in the power of words, magic, special people, and human relationships has been traced. A wide range of folk beliefs of the Ukrainians

associated with people, which were attributed supernatural properties such as the witch. The most vivid artistic embodiment of faith people have of witches is the story of Gregory Kvitka-Osnovyanenko "Konotop witch".

Many beliefs in various superstitions, the power of spells and incantations take pride of place in the worldview and traditional perceptions of the Ukrainians. About the power of a love spell they say, for example, in the song on words by Levko Lepky, the stories by Marko Vovchok, Oksana Zabuzhko, in Lesya Ukrainka's "Forest Song", in the novel by Lina Kostenko

The Ukrainian folklore tradition gives anthropomorphic features not only to the properties of the elements, forces of nature, but a social phenomenon and days of the week. Since ancient times every day of the week had its own characteristics and features – "easy" and "difficult", "male" and "female".

Many of the modern beliefs are associated with family rituals. Beliefs related to pregnancy, birth, and child care. Parents often think about the fate of the child, whether he/she will be happy or not. This theme is considered in Taras Shevchenko's and Lina Kostenko's poetry, the stories and novels by O. Storozhenko, Marko Vovchok, Oksana Zabuzhko, Lina Kostenko.

So, traditional beliefs of the Ukrainians have extremely strong roots, prevailing in different spheres of life, in modified form, today. It is the organic intertwining of the ancient people's concept of life with a modern one, there are both Christians and pagan cosmogony ideas about the structure of the world. The longest-lasting was the people's faith in the power of words, the power of prayer and curses, in a family of magic and human relations. Evidence of immortality of the ancient beliefs of the Ukrainians can be found in the works by T. Shevchenko, Lina Kostenko, V. Stus, V. Krishchenko, G. Kvitka-Osnovyanenko, O. Zabuzhko.

Стаття надійшла до редакції 5.11.2018

УДК 82-31:821-161.2

ДРОЗДОВСЬКИЙ Дмитро

АУТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ВИЯВ ПОСТПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ДИВНИЙ ВИПАДОК ІЗ СОБАКОЮ ВНОЧІ» МАРКА ГЕДДОНА)

У статті розглянуто особливості світогляду Кристофера, протагоніста роману «Дивний випадок із собакою вночі» англійського письменника Марка Геддона. Наголошено на тому, що світогляд головного героя втілює принципи сциєнтистського пізнання дійсності та виявляє ознаки нового гуманізму. Окреслено когнітивну специфіку мислення юнака із синдромом Аспергера: неможливість розрізняти іронію та конотативне значення слів, особливості сприйняття Бога й трансцендентного, ідеалізація математики та концепції «простих чисел» тощо.

Ключові слова: постпостмодернізм; «Дивний випадок із собакою вночі»; Марк Геддон; аутизм; сучасний англійський роман.

© Дроздовський Д., 2018